

І.Б. Остащук,
доктор філософських наук, професор
кафедри культурології Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова

ХРЕСНА ДОРОГА В ПАСІЙНОМУ КУЛЬТІ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

У статті досліджується релігійна католицька практика Хресної дороги, зокрема її філософсько-теологічна й психологічна основа, виникнення, становлення та різновиди культурно-релігійного функціонування. Розкривається сутність Хресної дороги, домінуючого пасійного культу Католицької церкви, як психологічно-духовного наслідування й переживання страждань Ісуса Христа. Аналізується мистецький вимір кальварій у культурному просторі західної культури.

Ключові слова: *Хресна дорога, пасійний культ, народна побожність, кальварія, санктуарій, Католицька церква.*

Особливою позалітургійною практикою Католицької церкви є обряд т. зв. Хресної дороги, що бере свій початок у релігійному житті Єрусалима від найдавніших часів, адже відомо, що перші християни приходили до місць, пов'язаних із життям Ісуса Христа. Ця позалітургійна традиція належить до виразних прикладів народної побожності, що базується на біблійному тексті, а також на психологічно-емоційних мотиваціях та не суперечить християнському теологічному базису.

Метою представленої статті є розкриття філософсько-теологічної основи, виникнення, формування й культурного функціонування релігійної практики Хресної дороги в Католицькій церкві.

Хресна дорога – це особлива адораційна побожність, в якій символічно відтворено дорогу, якою Ісус Христос прямував від преторії Понтія Пилата до розп'яття на Голгофі. До сьогодення вона є найпоширенішою формою пошани й адорації страждань Христових, а її сучасний вигляд є наслідком тривалої еволюції, що відображає як зміни христології, так і народну (передусім католицьку) побожність різних епох. У цілому світі є більші чи менші санктуарії, присвячені саме цьому культу Католицької церкви. З кінця IV ст., часів відомої іспанської паломниці Егерії, відомо про це богослужіння. Із завершення періоду Хрестових походів символічна дорога цієї практики проходить на точно визначеній трасі, котра з XVI ст. була відома як «Страсна Дорога» (Via Dolorosa).

З релігієзнавчо-культурологічного аспекту важливо розкрити цю практику як одну з найбільш поширених у народній побожності традиційно католицьких народів. Кальварії як паломницькі об'єкти та позалітургійні практики були популярні й серед тієї частини населення українських земель, що сповідувала католицизм – як латинського, так і візантійського обрядів.

В українському релігієзнавстві культовий вимір католицизму практично не був предметом наукового зацікавлення, тому його дослідження є актуальним із точки зору поглиблення як конкретного розуміння позалітургійної латинської побожності, так і загального контексту текстово-символічного й культурно-практичного вимірів релігійності.

Богослужіння Хресної дороги, що зародилося у Західній Європі під впливом натхнення подорожей до Святої Землі, є формою духовного паломництва на Голгофу. Одразу слід виділити три основних значення поняття «хресна дорога», яке йому надає католицька побожність. Перше значення стосується т. зв. кальварій, тобто місцевостей, зазвичай монастирів, що топографічно відтворюють єрусалимські ландшафти й дорогу на Голгофу Ісуса Христа. Ця форма побожності виникла у XV ст. Друге значення – це медитаційні тексти, що розважають страждання Ісуса Христа. Вони відмовляються як приватно, так і публічно, в храмах або й по вулицях окремих населених пунктів. Третьою формою є відзначення окре-

мих страждань Спасителя в окремих т. зв. стояннях. У католицьких храмах обов'язково є ікони чи скульптури стоянь хресної дороги, біля яких під час Великого посту відбувається відправлення цієї культової позалітургійної практики. Наявність таких зображень свідчить про особливе значення цієї форми народної побожності в Католицькій церкві.

Передусім слід розкрити історію найпопулярнішої християнської пасійної практики, що відбувається у Єрусалимі. Слід відзначити, що попри те, що його сформували й розвинули францисканці, вона популярна не тільки серед католиків, але й поміж представників інших християнських конфесій.

Вулицями Єрусалиму молитовні процесії проводили з найдавніших часів, відколи паломники прагнули пройти тією самою дорогою, котрою прямував Ісус Христос на Голгофу. Із відомих до сьогодні найдавнішим є опис паломниці Егерії (лат. Egeria, Aethera; IV ст.), про особистість якої досі немає єдиної думки (є версії, що вона була галльською чи галлекською монахиною або ж просто заможною аристократкою). Ця жінка здійснила паломництво до Святої Землі, ймовірно, у 381–384 рр., розповідь про що залишила у записках до своїх близьких. Цей лист IV ст. відомий під кількома назвами: «Itinerarium Egeriae» («Подорож Егерії»), «Peregrinatio Aetherae» («Паломництво Етерії») або «Peregrinatio ad Loca Sancta» («Паломництво до святих місць»). Ця пам'ятка збереглася у значно пізнішому історичному документі XI ст. – Codex Aretinus, що був складений у відомому бенедиктинському монастирі Монтекассіно, де зародилося західне монашество. Слід зауважити, що початок та кінець «Подорожі» втрачені, а саме ім'я авторки не згадується, про нього ми довідуємося з листа, котрий написав у VII ст. галісійський монах Валерій із Б'єрсо (Valerius Bergidensis). Починаючи свою подорож з Єгипту, Егерія три роки прожила в Палестині, зокрема в Єрусалимі, звідки здійснювала окремі паломництва по різних біблійних місцях. «Itinerarium Egeriae» написано за взірцем до анонімною подорожі т. зв. Бордоського Паломника (біля 333 р.). Лист побожної жінки був своєрідним довідником по святих місцях та водночас духовною настановою для читачів. Документ можна розділити на дві частини. Перша з них розпочинається описом підготовки до підйому на Синай та завершується поверненням до Константинополя. Друга частина твору стосується опису єрусалимського богослужіння, зокрема хрещення, правил посту. Цінним є опис деталей богослужінь Єрусалимської церкви, її річного циклу, що має важливе значення для історії літургії й народної обрядової побожності ранньохристиянської епохи.

В одному з фрагментів пам'ятки читаємо: «І коли прийдуть у Гетсиманію, спершу промовляється відповідна молитва, потім співається пісня та читається те місце з Євангелії, де взято Господа. І коли читається це місце, то весь народ із плачем піднімає такий крик та стогін, що, можливо, цей стогін всього народу чути в місті. Після цього часу йдуть із піснеспівами пішки в місто, приходять до воріт у той час, коли людина починає розпізнавати людину, потім йдуть посеред всього міста всі до одного – старці й молоді, багаті та бідні, всі тут готові, і особливо у цей день ніхто не уникає чування до самого ранку. Так проводжають єпископа від Гетсиманії до воріт, і звідти по всьому місту до Хреста. І коли прийдуть до Хреста, то розпочинається вже майже денне світло. Тут знову читається те місце з Євангелії, де Господь приводиться до Пилата» [2].

Егерія у середині IV ст. однією з перших описала святкування Великої п'ятниці в Єрусалимі. На світанку християни йдуть, співаючи гімни, на те місце, де молився перед стражданнями Ісус Христос. Уже тоді на тому місці був храм, до якого входили єпископ та всі вірні, промовляли прохальну молитву та зачитували той фрагмент Євангелії, де Ісус сказав учням: «Відійшов від них так, як кинути каменем і, ставши на коліна, почав молитися» (Лук. 22, 41). Після цього разом йдуть пішки в Гетсиманський сад зі співами гімнів. Після прибуття на місце завершують моління, співають гімн, а також читають той фрагмент Святого Письма, де розповідається про затримання Ісуса Христа (Мт. 26, 47–56). Паломниця відзначала, що тоді, коли зачитується ця частина Євангелія, люди дуже голосно плакали, що було чути навіть у Єрусалимі. Весь цей обряд відбувається вночі. Коли богослужіння закінчуються, то вже світає. Люди повертаються в місто, разом із єпископом прямують до місця зберігання хреста. Там зачитують ту частину Біблії, де оповідається про суд Понтія Пилата (Мт. 27, 1–26).

Як свідчила Етерія, єпископ промовив підбадьорюючу гомілію, в якій звернув увагу на те, щоб, незважаючи на втому, люди уповали на Господа, Який за будь-яку жертву винагородить своїх вірних. А далі пастир сказав: «Ідіть тепер додому, трохи відпочиньте, і біля другої години дня (за сучасним відліком часу, 08:00 – 1.О.) будьте всі готові, щоб, починаючи від тої години, до шостої бачити святий хрест, вірячи, що він буде нам на спасіння; а від шостої години ми знову мусимо бути на цьому місці, перед хрестом, щоб посвятити себе читанням і молінням до ночі» [див.: 3, 291].

Після закінчення обряду адорації хреста, практично перед світанком, всі присутні йдуть молитися на Сіон біля того стовпа, де бичували Ісуса Христа. Як уже згадувалося, одне із перших паломницьких свідчень належить Етерії – аристократці із земель, що належать тепер Іспанії. Інша представниця цього європейського народу Наталена Королева (1888–1966) – нащадок славетних іспанських родів де Лачерда та Медінаселлі, – котра прославилась в історії культури, як українська письменниця, у своєму романі «*Quid est veritas?*» описує, що іспанці шанували як важливу реліквію саме той стовп, до якого було прив'язано Ісуса Христа під тортур бичування. Це було одне із локальних іспанських місць паломництва, яке знаходилося в маєтку однієї з аристократичних фамілій, що вела своє походження від самого Понтія Пилата та його дружини Прокули (так її називають староіспанські апокрифи) [див.: 4].

Після короткого відпочинку по власних домівках всі йдуть на Голгофу, де єпископові ставлять крісло позаду хреста. Перед ієрархом ставлять стіл. Диякони стоять довкола нього і приносять позолочений срібний релікварій, у якому зберігається святе дерево хреста Ісуса Христа. Цю особливу реліквію показують і ставлять на стіл (разом із таблицею з написом). Єпископ, сидячи в кріслі, ставить руки на кінці святого дерева, а диякони охороняють його, бо всі присутні підходять цілувати хрест. Паломниця розповіла, що був випадок, коли хтось із забобонною фанатичністю відкусив шматок хреста під час пошанування його. Тому було визначено відповідні правила: всі підходять по одному, торкаються спочатку чолом, потім поклоняються хресту й напису, цілують хрест і не торкаються його руками.

У латинському обряді Католицької церкви у літургійних обрядах (це єдиний день протягом року, коли не відправляється Свята меса, що наділена радісним характером; у день згадки про смерть Спасителя її не служать, є лише окремі обряди) Великої п'ятниці окремо здійснюється адорація (поклоніння) хресту. Мабуть, що ця традиція бере свій початок із давньої Церкви.

На цьому вшанування святих реліквій, згідно спогадів Етерії, не завершувалося: один із дияконів тримає перстень Соломона та ріг, з якого проводили помазування ізраїльських царів. Кожен цілував ріг та поклонявся персню.

Вірні таким чином заходили в одну браму й виходили в іншу, оскільки ці ритуали відбуваються в тому місці, де попереднього дня звершувалася жертва. Але о шостій годині всі збираються перед хрестом. Єпископ знову сидить на своєму троні. Це час читань: псалмів, в яких йдеться про страждання; апостольські послання й Діяння, де йде мова про страсті Господні; фрагменти Євангелій, що розповідають про страждання Ісуса Христа. Отож, від шостої до дев'ятої години безупинно продовжують читання або співають гімни, щоб люди почули й якнайкраще зрозуміли сенс спасительних страждань Месії, а також їхню включеність у загальну сотеріологію. Під час цих читань та проповідей паломники наповнюються відповідним переживанням за страсті Христа. О дев'ятій годині з Євангелії від Івана зачитують ту частину, де розповідається про смерть Ісуса Христа (Ів. 19, 30). Обряд закінчується молитвами. Після адорації хреста всі збираються в Мартирії, потім ідуть в Анастасис і читають ту частину Святого Письма, де розповідається про те, як Йосиф Ариматейський просить Пилата віддати тіло Ісуса (Ів. 19, 38) та покладає Його до гробу. Після цього моляться і благословляють катехуменів. Частина людей залишається на цілу ніч чувати в храмі [див.: 3, 290–292].

Традиція чування у Католицькій церкві збереглася і до сьогоднішнього дня. Біля декорованих композицій т. зв. темниці (з вечора Великого четверга до вечора Великої п'ятниці) й Гробу Господнього (від вечора Великої п'ятниці до ранку неділі Пасхи) чимало людей

залишається на молитву поклоніння Ісусові, страсті якого саме переживає Церква у ці особливі дні т. зв. Пасхального тридення (Tridium).

Після завоювання Єрусалиму мусульманами християнські процесії припинилися, але відновилися з приходом хрестоносців, про що можемо довідатися з твору «Хроніка Ернула і Бернара скарбника» (1228), де згадується про ворота, через котрі вивели Ісуса Христа, що ніс хрест на Голгофу.

Домініканський монах і мандрівник Рікольдо да Монтекроче (по-іншому, Рікольдо Пенніні) у книзі «Liber peregrinationis» («Книга мандрів», 1288–1291) у традиційному для середніх віків жанрів ітінерарія (лат. *iter, gen. itineris* – мандрівка) приділив чимало уваги описам святих місць. Ймовірно, що перша згадка про Via Dolorosa («шляху, по котрому йшов Христос, несучи хрест»), належить саме цьому місіонерові.

Генеральна капітула ордену францисканців заохочувала до набоженств Хресної дороги у 1688 р. Проте особливо їх популяризувало встановлення відпустів під час проведення цих культових практик. Рішення про це прийняли папи Інокентій XI та Бенедикт XIV. 1859 р. Пій IX визнав повний відпуст за кожноразове відмовляння Хресної дороги.

Розглянемо конкретну структуру Хресної дороги. Цикл чотирнадцяти стацій розміщується в храмах, публічних ораторіях, монастирських галереях або на території біля святинь під виглядом серії хрестів, відповідних композиційних сцен або каплиць.

З точки зору католицької духовності, переходячи від стації до стації, християнин повинен пригадувати й розважати відповідні події дороги страждань Сина Божого. Прочитання текстів і споглядання зображень повинні викликати відчуття співпричетності до муки Христа, що є важливою частиною християнського розуміння страждання, а також бажання покаяння, оскільки саме людські гріхи є причиною смерті Ісуса. Сучасний католицький теолог Тімоті Редкліф ОР, що був 85-тим Генеральним магістром ордену проповідників (1992–2001), у книзі «Бути християнином: у чому суть?» так пише про важливість готовності прийняття образу оголеного страждаючого Христа і в третьому тисячолітті у сміливому й радісному сповідуванні християнської віри: «Шлях в Єрусалим призводить до зривання одягу з Ісуса, до Його оголення <...> кульмінація подорожі в тому, що ми дивимося на Ісуса, оголеного під нашим поглядом. Ось найважливіший із образів нашої віри <...> Без рівності немає християнської любові. Євангеліє веде нас до хреста, на котрому Ісус відкритий та оголений перед нашим поглядом, як і ми – перед лицем Його <...> нам не потрібні маски. Ми не зможемо закликати людей слідувати за Христом, якщо не наслідимо повернутися лицем до наготи Страсної П'ятниці» [5, 93–94].

Вважаємо, що виникненню пасійної культової практики Хресної дороги сприяла загальна тогочасна духовна атмосфера Католицької церкви. Святий Престол через політично-церковні чвари змушений був перебраться із Риму до Авіньйону (1309–1377); «Столітня війна» між Англією та Францією (1337–1453); пандемія чуми («чорна смерть»), що в середині XIV ст. забрала 60 млн. людських життів. Безумовно, такі історичні явища сприяли заглибленню людини в проблеми смерті й страждань.

Проте основними джерелами формування побожності Хресної дороги, на нашу думку, було осмислення страждань Христових як джерела життя й спасіння в тогочасній теології й художній творчості. Так, св. Бернард Клервоський (1090–1153) закликав поклонятися п'ятьом ранам Спасителя; св. Франциск Асизький (1182–1226) у своїх глибоких внутрішніх переживаннях та прагненні долучитися до страждань Ісуса був відзначений особливим видимим символом болю – стигматами на власному тілі; св. Бонавентура (1221–1374) в своїй концепції про три рівні бачення, що дані людині (око тілесне, око мисленнєве й око споглядальне), акцентує на важливості серця (око споглядальне), що здатне осягнути страсті Христові, в чому й полягає шлях душі до Бога; францисканець Якопоне да Тоді OFM (1230(?)–1306) створює знаменитий гімн «Stabat Mater dolorosa» (перша частина твору розповідає про страждання Діви Марії під час розп'яття Її Сина, а друга – молитва грішника Матері Божій, що завершується проханням про дарування йому спасіння); св. Гертруда Велика (1256–1302) на основі своїх містичних видінь закликала до культу Ісусового серця.

Композиційними елементами хресної дороги є окремі т. зв. стояння (стації). Варто розкрити етимологічні конотації цієї латинської лексеми. У латинській мові слово *statio* (*onis*

f [sto]) мало ряд значень: 1) стояння, стояти нерухомо, не рухатися, зупинитися; 2) тверда позиція, бойове положення; 3) положення, стан; 4) місце, місцеперебування; 5) належне місце, порядок; 6) військовий пост, караул, сторожа; 7) відділ у караулі; 8) військове місце розташування, квартири, якірна стоянка, бухта, рейд; 9) державний пост, положення, звання, сан; 10) суспільне місце, місце зібрань; 11) встановлення, звичний порядок та ін. [8].

Термін «стації», відповідно, був наділений передусім швидше військовими конотаціями, ніж за взірцем сучасного слова «станція» (автобусна, метро і т.п.). Нічого особливого тут немає, адже в конфесійній лексиці Католицької церкви чимало слів виникли саме з військової лексики, що, на нашу думку, пов'язано з прагненням максимальної відданості в відправлянні окремих ритуально-культових практик. Наприклад, традиційна церковна процесія була імітацією давньоримської тріумфальної ходи після переможних військових походів.

Отже, вірні усвідомлювали важливість стійкого, незворушного «стояння», за аналогією до військового посту, в пригадуванні страждань Христових.

Після передання у першій половині XIV ст. святих місць ордену братів менших було визначено порядок відвідання святинь Єрусалиму – т. зв. *sanctus circulus* («святе коло»). Слід зазначити, що кількість традиційних на сьогодні у Католицькій церкві стоянь хресної дороги тоді не було визначено, як і їхня локалізація. Окрім того, шлях розпочинався у Храмі Гробу Господнього, а потім паломники виходили в місто. Тільки у XVIII ст. в Єрусалимі було сформовано обряд здійснення хресної дороги у сьогоденнішньому вигляді [див.: 6].

Слід відзначити, що в сучасній Католицькій церкві усталено чотирнадцять стоянь хресної дороги, але їхня кількість не завжди і не всюди була такою, оскільки визначення «сюжетної канви» *Via Dolorosa* досить відносне. Стоянь було і п'ять, і сім, і дванадцять, наприклад.

Особливою літургійно-культовою й організаційно-структурною формою розвитку пасійного культу хресної дороги є т. зв. кальварії (лат. *Calvaria* – Голгофа), виникнення котрих було зумовлене прагненням віруючих символічно відтворити топографію Єрусалиму для того, щоб поглибити власне переживання страстей Господніх. З такою метою обиралися такі ландшафти в європейських країнах, що нагадували Єрусалим. Вважається, що першим таким комплексом була *Scala Coeli* в Кордові, яку заснував 1405–1420 рр. домініканець блаженний Альварес. Згодом виникають кальварії й в інших країнах: *Sacro Monte* в Італії, *Kalvarienberg* у Німеччині, Кальварія Зебжидовська у Польщі та ін.

Кальварійний культ поширювався і в центральній Європі, зокрема у Польщі, котру в ті часи називали «*antemurale christianitatis*» («бастіон християнства»). Британський історик Норман Дейвіс зараховує заснування кальварій (і ширше – паломництва) у Польщі в XVII ст. як вияву «крайньої внутрішньої побожності» [1, 172], оскільки для польського католицизму не була властива зовнішня войовничість, як це було, скажімо, в Іспанії, Італії або Чехії. Католицька церква в Польщі утверджувала свої позиції передусім через поширення і пропагування містичних, аскетичних побожних практик. Поруч із відродженням інтересу віруючих до різноманітних реліквій, стали популярними паломництва. Релігійні шляхтичі зводили по-бароковому пишні кальварії, в загальному ансамблі яких сходи, каплички, вулиці, інші архітектурні об'єкти відображали Хресну дорогу Ісуса Христа на Голгофу. Найвідомішою до сьогоденнішнього дня є Кальварія Зебжидовська у мальовничому підніжжі Карпат у західній Малопольщі (недалеко від Кракова), яку заснував у 1613 р. Міхал Зебжидовський [1, 172].

У францисканському рукописі з Сан Тріден (Бельгія) розповідається про 12 стоянь Хресної дороги. Цей варіант використав фламандський проповідник Бетлем, котрий написав книгу (1471–1491 г.) з розповіддю про подорож у Святу Землю тривалістю цілий рік, при чому на кожен день було визначено окремі духовні роздуми. Додамо, що одним із варіантів контемплятивних текстів у сучасних католицьких молитовниках є фрагменти проповідей, читань, роздумів, скажімо, популярними є ті, що належать Іванові Павлу II саме з його апостольської подорожі до Ізраїля: це допомагає віруючим поглибити свою віру на основі приготвлених та відібраних текстів.

Ульрік Піндер у Нюрнберзі видав книгу «*Speculum Passionis Domini Nostri Ihesu Christi*» (1507), де розглядалося 29 стоянь хресної дороги. Згідно книги Христіана ван Андріхо-

ма «*Terrae Sanctae et Biblicarum Historiarum*» (1590), що вийшла в Кельні, хресна дорога складалася із 12 стоянь, а саме: Дім Пилата, Несіння хреста, Перше падіння, Зустріч із Матір'ю, Симон Киринаєнин, Вероніка, Друге падіння, Зустріч ерусалимських жінок, Третє падіння, Зняття одягу, Розп'яття, Смерть на хресті. Цю схему використав францисканець Антоніо Даз, додавши до нього ще два стояння. У 1628 р. представник того ж католицького ордену Сальватор Віталє встановив чотирнадцять хрестів у церкві Сан Мініато аль Монте у Флоренції.

Орден братів менших був основним поширювачем хресної дороги. Послідовники святого Франциска просили Апостольську Столицю встановити особливі індульгенції для віруючих, що брали участь у цьому богослужінні. Спочатку хресні дороги відтворювалися лише при францисканських парафіях, про що наголошувалося у папському декреті 1723 р. У дієцезіальних парафіях вони встановлювалися лише за рішенням єпископа-ординарія. Зазвичай це було після реколекцій, які проводили францисканці, що наголошували про важливість цього культу. Тільки з 1871 р. було видано дозвіл встановлювати Хресні дороги у всіх католицьких храмах. Папа Пій IX у 1878 р. дозволив встановлювати повну індульгенцію для всіх, що брали участь у цьому богослужінні. І з цього часу зображення стоянь Хресної дороги у католицьких храмах набуло справді масового характеру. З 1901 р. почали з'являтися групи т. зв. «живої хресної дороги», створені за взірцем «живого розарія» [див.: 6].

На сьогоднішній день завдяки засобам масової комунікації богослужіння Хресної дороги, що проводиться щороку у Великий четвер (за латинським літургійним календарем) під проводом папи у римському Колізеї, стали відомим навіть для людей, далеких від Католицької церкви. Для цього кожного року пишеться текст, авторами якого є і духовні, й світські особи, що при роздумах стоянь звертається до актуальних суспільно-культурних проблем.

Слід відзначити, що богослужіння Хресної дороги не зупинилося в своєму розвитку, нерідко на його завершення додається т. зв. 15-те стояння – Воскресіння Ісуса Христа, що надає йому пасхального виміру. Інколи на початку Хресної дороги згадують «молитву у Гетсиманському саду», повертаючи таким чином це богослужіння до його джерел, коли процесії паломників у Єрусалимі починалися саме з Оливної гори.

Основу сюжету Хресної дороги становить Біблія, проте джерела пасійного культу присутні не тільки в Святому Письмі, але й в апокрифах, які зафіксовані, зокрема, в давньоукраїнських рукописах. Найвидатнішим дослідником цього корпусу старослов'янського письменства був Іван Франко, якому належать і ґрунтовні коментарі до них. У легенді про святу Вероніку, котра витерла обличчя Ісуса Христа під час Хресної дороги хусткою, на якій потім відобразився образ Спасителя, розповідається про виникнення одного з основних топосів пасійного культу західного християнства – платка із образом Ісуса в терновому вінку. І.Франко так пояснює цю легенду: «Легенда про сьв. Вероніку – досить пізна і повстала мабуть а posteriori тоді, коли вже був розширений візерунок лиця Ісусового «на убрусі». Дехто догадуєть ся, що само імя Вероніка є тільки попсоване слів *vera icon* – правдива ікона; иньші думають, що се попсоване імя Береніки – кровоточивої жінки, що мала була поставити бронзову статую Ісуса в Панеаді» [7, 239].

Відзначимо, що у східних церквах не сформувався тип різьблених зображень кальварії та хресної дороги, які так поширилися в Католицькій.

Хресна дорога становить одну з найвідоміших культових пасійних практик Католицької церкви, поширення і популярність якої детермінована її характером наслідування страждань Ісуса Христа й впровадження в містерію Пасхи. Хресна дорога до сьогодні зберегла свій сенс, цінність та значення серед католицьких релігійних практик як традиційна форма побожності, у якій підкреслено медитаційний вимір віри та поглиблення теологічного змісту в загальній народній традиції побожності як у вимірі паломництва, будівництва та організації монастирів-кальварій, так і у загальнопоширеному звичаї становлення зображень сюжету *Via Dolorosa* в латинських храмах чи приватної медитаційної пасійної молитовної практики.

Література

1. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі ; пер. з англ. П. Тарашук / Н. Дейвіс. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. – 1080 с.: іл. – Бібліогр.: с. 1017-1023.
2. *Етерія (Сильвія Аквитанка)*. Паломничество по святым местам конца IV века / Изданное, переведенное и объясненное И. В. Помяловским [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tvereparhia.ru/publikaczii/voprosy-k-pravoslavnyum/6373-eteriya-silviya-akvitanka-palomnichestvo-posvyatym-mestam-kontsa-iv-veka-peregrinatio-ad-loca-sancta-saeculi-iv-ehеuntis>
3. *Іванчо І.* Ікона і літургія / Пер. з угорськ. о. Л. Пушкаш / І. Іванчо. – Львів : Свічадо, 2009. – 500 с.
4. *Мишанич О.* Дивосвіти Наталени Королевої / О. Мишанич // Предок: Іст. повісті; Легенди старокіїв. / Упоряд., авт. післямови та приміт. О.В.Мишанич. – К. : Дніпро, 1991. – С. 633–654.
5. *Рэдклифф Т. ОР.* Быть христианином: в чем тут суть? / Пер. с англ. А.Дубининой / Т. Рэдклифф ОР. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2015. – 288 с.
6. *Фатеев М.* История богослужения Крестного пути / М.Фатеев [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.francis.ru/index.php/frantsiskanskij-orden-miryan/46-frantsiskanskij-orden-miryan/materialy-fom/dukhovnost/274-viacruz01>
7. Христові муки і свята Веронка (Керестурський співанник) // Апокрифи і легенди з українських рукописів / Зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко. – Т. II. Апокрифи новозавітні. А.Апокрифічні євангелія: Репринт видання 1899 року. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2006. – С. 237–239.
8. Statio // Большой латинско-русский словарь / по материалам словаря И.Х.Дворецкого [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://linguaeterna.com/vocabula/show.php?n=42950>

І.Б. Остащук. *Крестный путь в пассивном культе Католической церкви.*

В статье исследуется религиозная католическая практика Крестного пути, в частности ее философско-теологическое и психологическое основание, возникновение, становление и разновидности культурно-религиозного функционирования. Раскрывается сущность Крестного пути, доминантного пассивного культа Католической церкви, как психологически-духовного наследования и переживания страданий Иисуса Христа. Анализируется художественное измерение кальварий в культурном пространстве западной культуры.

Ключевые слова: *Крестный путь, пассивный культ, народная набожность, кальвария, санктуарий, Католическая церковь.*

I.B. Ostashchuk. *Stations of the Cross in the Passion Cult of Catholic Church.*

In the article the religious practice of the Catholic practice of the Stations of the Cross, in particular, its philosophical and theological and psychological base, appearance, formation and variety of cultural and religious functioning is examined. The essence of the Stations of the Cross, dominant passion cult of the Catholic Church, both mentally and spiritual inheritance and experience the suffering of Jesus Christ is revealed. The artistic dimension of the Calvary in the cultural space of Western culture is analyzed.

Keywords: *Stations of the Cross, passion cult, popular piety, the Calvary, sanctuary, Catholic Church.*

Роланд Піч,

*доктор теології і філософії, ординарний професор філософії
Українського Вільного Університету в Мюнхені*

ІБН АРАБІ — ГОЛОВНІ РИСИ ЙОГО МЕТАФІЗИКИ

У цій статті аналізується метафізична концепція Ібн-Арабі, одного з визначних містиків і метафізиків ісламського світу. Автор розглядає оприявлення божественної дійсності, як його розумів Ібн-Арабі, по-перше, як божественне самооприявлення божественної єдності й унікальності; по-друге, він показує божественне оприявлення назовні як процес творення світу й людини і зрештою акцентує увагу на тих моментах у вченні арабського мислителя, де обґрунтовується думка про трансцендентну єдність усіх релігій.

Ключові слова: *метафізика, оприявлення, божественна дійсність, божественна сутність, божественна єдність і унікальність, творення, світ, людина, трансцендентна єдність релігій.*

Шейх Ібн аль-Арабі був і залишається для всіх прихильників суфізму *Аш-Шейх Аль-Акбар* (великим Майстром), оскільки свого часу він представив розлогий і водночас гли-